

8 кроків підготовки сучасного ефективного уроку

Мельник Альона Вікторівна
заступник директора
з навчально-виховної роботи.

Теофіполь -2016

*Схвалено на засіданні методичної ради Районного методичного кабінету
(Протокол №4 від 25.12.2015р.)*

*Мельник Альона Вікторівна
Заступник директора з навчально-виховної роботи Волиць-Полівської ЗОШ I – III ступенів*

*Рецензент – Міщишина В.М., завідувача методкабінетом відділу освіти
Теофіпольської районної державної адміністрації.*

У посібнику висвітлюються сучасні підходи до планування уроку, наведено загальну схему уроку, конструктор уроку.

Сучасний урок – це ефективний урок, де активізована розумова діяльність учнів, де вчитель постійно має вдосконалювати відомі методи роботи, шукати засоби, які б сприяли глибокому засвоєнню програмового матеріалу.

Ефективним є той урок, на якому на всіх і на все вистачає часу й уваги, коли всім цікаво вчитися, коли діти безпосередньо на уроці розібралися і в основному засвоїли новий матеріал. Цього можна досягти, якщо урок максимально цілеспрямований, його зміст, структура і методичні підходи підпорядковані навчальній меті.

Посібник рекомендовано вчителям загальноосвітніх навчальних закладів.

Легенда про те, як люди створили школу за нашіптуванням диявола.

«...І створити люди школу так, як велів їм диявол.

Дитина любить природу, тому її замкнули в чотирьох стінах.

Дитині подобається, що її робота має якийсь сенс, тому все побудували так, щоб її активність не приносила ніякої користі.

Дитина не може залишатись без руху – її примусили сидіти.

Дитина любить працювати руками, а її вчили теорій та ідей.

Дитина любить говорити – їй наказали мовчати.

Дитина прагне зрозуміти – її змусили вчити напам'ять.

Дитина хотіла б сама шукати знань – їх дають у готовому вигляді...

І тоді діти навчились того, чого б ніколи не навчились в інших умовах. Вони навчились обманювати та лицемірити.

Як і хотів того диявол, деякі люди зачали, стали понурими та пасивними, утратили всякий інтерес до життя, зникли їхнє щастя та здоров'я. Зникли Любов і Доброта. Думки стали сухими та сірими, душі зачерствіли, серця озлобились...»

А. Фар'єр, швейцарський педагог (1879–1960)

Ця легенда залишається актуальною й сьогодні. Для творчості необхідне почуття свободи. Вирішуючи поставлене перед школою завдання – формувати всебічно розвинуту, творчу, креативну особистість, ми всі маємо пам'ятати, що для цього в першу чергу школа не повинна руйнувати природну креативність дитини.

Нині, як ніколи раніше, підвищилися вимоги до уроку – основної форми навчання і виховання молоді.

Яким же насправді має бути сучасний урок? Як підвищити його ефективність?

Взагалі-то урок залежить від багатьох складових. Але однією з найважливіших умов підвищення якості уроків є урізноманітнення методів і прийомів навчання, видів роботи, які виконують учні. Усіляка одноманітність, зрештою, породжує в дітей відчуття перевантаження. Воно виникає не стільки від великої кількості завдань, їх складності, скільки від одноманітності, сірості і буденності.

Алгоритм підготовки до сучасного уроку:

1. Думайте про наступні питання, коли плануватимете курс і кожен окремий його урок:
 - Чого я /вони/ хочемо досягти?
 - Що я /вони/ можемо зробити, аби цього досягти?
 - Як ми знатимемо, досягли ми цього чи ні?
2. Думайте про учнів:
 - Якими можуть бути їхні сподівання?
 - Якими можуть бути їхні почуття щодо предмету?
 - Які потреби, запити в них?
 - Як учні можуть використати те, чому ви їх вчите?
3. Думайте про себе:
 - Які аспекти курсу вас хвилюють?
 - Які ваші сильні, слабкі сторони?
 - Що ви вважаєте найголовнішим у темі уроку, навичках, які слід здобути?
4. Виходьте із таких засад:
 - глибоко ознайомтесь із завданнями уроку;
 - дотримуйтесь застосування на практиці принципів навчання і вимог програм.
5. Сформулюйте мету-завдання: про що буде заняття, чого ви хочете навчити?
6. Організуйте матеріал:
 - опрацюйте необхідну методичну та педагогічну літературу, так ви можете знайти нове для себе розв'язання педагогічного завдання;
 - організуйте матеріал у логічній послідовності;
 - залежно від типу і форми уроку, визначте етапи уроку.Можливі такі способи організації матеріалу:
 - від простого до складного (від відомого до невідомого);
 - від конкретного до абстрактного (ситуаційні моделі);
 - від загального до специфічного (деталізованого);
 - у хронологічній (історичній) послідовності;
 - у поетапному процесі;
 - підхід, який спирається на проблему.
7. Доберіть методи і форми для їх використання на уроці:
 - визначте, яка форма навчання буде головною;
 - спробуйте замінити ті прийоми, які ви зазвичай застосовуєте, розширюючи діапазон своїх умінь;
 - відберіть задачі і вправи, що сприятимуть засвоєнню необхідних знань і виробленню певних умінь.
8. Сплануйте свій час (сплануйте, що робитимете на уроці ви і що робитимуть ваші учні; поміркуйте, чи узгоджується ваш часовий розпорядок із кількістю матеріалу)
9. Підготуйте ресурси (Які саме допоміжні навчальні засоби, обладнання вам необхідні? переконайтеся, що вони готові до використання; визначте їх місце на уроці.)
10. Вирішіть, як і коли ви оціните досягнення учнів, результативність уроку, ваших особистих дій?
11. Сплануйте „ситуацію змішаного успіху”: що ви робитимете з тими, хто швидше за інших засвоїв тему уроку або навички (продовжуватимете? попросите допомоги іншим? забезпечите для них додаткові завдання чи вправи?)
12. Сплануйте свої подальші дії (продумайте, як закріпити вивчене і побудувати на ньому новий урок; обміркуйте, як упевнитися, що знання засвоєні і можуть бути використані для нових завдань)
13. Складіть план заняття, який:
 - допомагає підготуватися і служить учителю пам'яткою;
 - гарантує відповідне охоплення матеріалу з тим, щоб жоден важливий момент чи дія не були пропущені.

Крок 1. Підготовка до уроку.

Підготовка до уроку - важливий етап роботи вчителя. Що значить підготуватися до уроку? На які моменти звернути особливу увагу? Що важливо продумати безпосередньо перед проведенням уроку? Особливості, які слід враховувати при підготовці до уроку:

1. Урахування особливостей учнів класу:

1. Успішність класу (сильний, слабкий; однорідний, неоднорідний; активний пасивний)
2. Ставлення учнів до предмету (байдуже, небайдуже; допитливість, зацікавленість; короткочасний інтерес, який не реалізується в конкретній діяльності)
3. Темп роботи (швидкий, середній, повільний)
4. Сформованість навчальних умінь (достатньо сформовані, не в повному обсязі)
5. Ставлення до різних методів навчання в залежності від характеру пізнавальної діяльності (репродуктивний, проблемне викладання, частково-пошуковий, дослідницький)
6. Ставлення до різних форм навчальної роботи, в тому числі нестандартних урок-ділова гра, урок-семінар, урок-гра «Поле чудес», урок-діалог і т.п.
7. Загальна дисципліна учнів, наскільки дисциплінований клас.

2. Врахування своїх індивідуальних особливостей:

- комунікативність;
- емоційність при організації навчальної діяльності учнів;
- управління сприйняттям нового навчального матеріалу учнями;
- вміння подолати поганий настрій;
- упевненість у своїх знаннях, вміннях;
- наявність умінь імпровізації;
- вміння користуватися різними засобами навчання

Конструювання уроку

Дидактична мета – реалізація принципів навчання; чітке визначення цілей і завдань вивчення; вміла організація навчальної роботи; визначення структури заняття.

Постановка ефективних цілей

Мета діяльності педагога - це його прагнення, усвідомлене рішення змінити ступінь навченості, вихованості й розвиненості учнів. Тому цілі уроку повинні бути максимально конкретними, щоб при підбитті підсумку уроку ми могли обґрунтовано відповісти на питання "Чи досяг урок поставленої мети? Є загальні принципи постановки будь-яких цілей, які також доречно застосовувати і при постановці цілей уроку.

Крок 2. Формулювання мети

Правила постановки ефективних цілей уроку

1. **Конкретність** - сформулюйте конкретно, що Ви хочете побачити наприкінці своїх дій? Щоб діти просто прочитали текст підручника або переглянули малюнки книги, або щоб вони після читання тексту, перегляду малюнків змогли пересказати та проаналізувати прочитане чи побачене? Якщо просто прочитати, переглянути - то скоріше за все діти зможуть це зробити без Вас. А от якщо навчитися аналізувати, навчитися переказувати - то тут не обійтися без УЧИТЕЛЯ!

2. **Вимірність** - перш ніж ставити мету подумайте, а як Ви будете перевіряти її досяжність? Якщо немає вимірників, то складно оцінити результати і їх ефективність. Тож згідно із загальними критеріями розобляються конкретні критерії для певної теми.

3. **Досяжність** - при постановці мети необхідно враховувати свої особистісні та професійні якості, а також характеристику класу. Цілком зрозуміло, що для різних класів критерії ефективності можуть вирізнятися. Можливі такі варіанти:

а) постановка цілей на рівні можливостей класу, потім поступове підвищення (підходить для системного вивчення предмету)

б) постановка цілей з розрахунком на досить інтенсивну роботу з метою значного підвищення результатів (зробити прорив)

в) постановка цілей з метою наближення до граничних показників (наприклад, підготовка до іспитів)

г) постановка мети вище за можливості (наприклад, при підготовці до змагань)

4. **Значимість** - необхідно розуміти, навіщо все це робиться, чому це важливо. Чим сильніша мотивація і значимість виконуваної роботи, тим більш високі результати можна досягти.

5. **Конкретність терміну виконання** - кожна мета повинна мати конкретну дату початку і дату закінчення (її досяжності).

Приклади формулювання мети уроку

1. **Освітня (навчальна)**: навчити, дати поняття, встановити залежність; сформулювати (формулювати), розширити та поглибити знання або поняття; узагальнювати, удосконалювати знання;

2. **Розвивальна**: удосконалювання розумових здібностей; здатності до самостійності мислення; тренування винахідливості; розвиток критичності та гнучкості розумових операцій, уміння робити зіставлення, висувати гіпотези; збагачення словникового запасу, оволодіння виразовими засобами мови; розвиток уяви, фантазії, спостережливості; розвиток пам'яті, почуттів, волі.

3. **Виховна**: формування світогляду, наукових переконань, працьовитості, здійснення морального, естетичного виховання, духовне збагачення, всебічний розвиток; виховання любові до предмета.

Формулювання мети (шпаргалка для вчителя)

До виховної мети:

Безпосередньо в предметі знаходити приховані, але плановані можливості для виховної дії.

Оцінка подій. Ставлення до героїв.

Звеличення ролі науки.

Моделювання позитивного погляду і поведінки.

Ставлення до кожного учня з граничною пошаною.

Залучення до суспільної діяльності у зв'язку з предметом, у тому числі допомога відстаючим.

До навчальної мети:

Навчитися аналізувати, ставити завдання, знаходити можливі рішення.

Навчити розумного, корисного спілкування.

Навчити працювати з текстами.

Розвинути вміння зосереджуватися, концентрувати увагу, відстоювати свої позиції.

Навчити знаходити знання, користуватися різними джерелами інформації

Крок 3. Мотивація

Цілі мотивації

Ми захоплюємося нашою наукою, але як цим захопленням заразити молодь? Звичайний у цих випадках метод - здивувати, вразити. В кожній сфері для новачка можна знайти захопливий, повчальний бік справи й подати її у формі, що викличе гострий інтерес.

Мотивація – це так звані психічні явища, що стали спонуканням до виконання тієї або іншої дії, учинку, що визначають активність особистості та її спрямованість на досягнення запланованого результату.

Мотиваційні технології покликані сприяти швидкому включенню учнів у професійну навчально-пізнавальну й навчально-виробничу діяльність без тривалого «вживання» в роботу, підтримувати діяльність на необхідному рівні активності.

Наявність мотиваційного компонента в процесі навчання передбачає швидкість включення у навчальну діяльність, стійкість інтересу до неї, наполегливість у вирішенні навчальних проблем.

Класифікація методів мотивації

Усіма можливими засобами потрібно запалити в дітях гаряче прагнення до знань та учіння.

Я. А. Коменський

Одна з поширених класифікацій методів мотивації поділяє їх на дві підгрупи.

1. *Методи стимулювання інтересу до навчання.* Дослідження психологів свідчать, що інтерес, як фактор, що стимулює діяльність, у всіх його видах і на всіх етапах розвитку обов'язково характеризується: позитивною емоцією щодо діяльності («я люблю цю працю»), наявністю пізнавальної сторони цієї емоції («мені цікаво працювати»), наявністю безпосереднього мотиву, який впливає з самої діяльності (Г.І.Щукіна).

У процесі навчання важливо забезпечити виникнення позитивних емоцій щодо навчальної діяльності, її змісту, форм і методів реалізації. Емоційний стан завжди пов'язаний з подивом, співчуттям, радістю, гнівом. Тому важливо до процесів сприймання, осмислення, запам'ятовування підключити глибокі внутрішні переживання особистості. Для вирішення цього завдання учителі застосовують різні прийоми: створення ситуації новизни, актуальності, морального переживання, цікавості, подиву, образності та ін. Вони є першим кроком до формування пізнавального інтересу. Другим кроком є спеціальні методи.

Пізнавальні ігри. Пізнавальні (дидактичні) ігри — це спеціально створені ситуації, які моделюють реальність, з якої учням пропонується знайти вихід. Пізнавальний інтерес отримується завдяки грі, в якій учень виступає активним учасником. Навчальні ігрові програми в комплексі з ПК вирішують проблеми: збудження і підтримки інтересу до навчання; здобування знань за рахунок власних зусиль в процесі захоплюючого змагання з машиною; оперативного контролю і корекції якості навчання.

Симуляційні ігри. Учням пропонується відтворити певну ситуацію, наприклад, засідання суду, порівнюючи свої дії і висновки з діями адвоката, прокурора, сідді, підсудного. Гра «бізнес-клуб» допомагає з'ясувати економічну, суспільну, етичну основу комерційної діяльності. У рольовій грі діють ведучі, виконавці, експерти, глядачі. Вона містить пояснення змісту й умов гри, підготовку дійових осіб до виконання своїх ролей, ведучого, учнів-експертів та ін. Метод інсценізації може мати різні форми, наприклад, форму завчасно підготовленого діалогу, форму театралізованого відтворення подій, які мають життєве підґрунтя або є гіпотетичними. Метод генерації ідей нагадує «мозкову атаку», коли учасники разом «накинулися» на важку проблему і висловлюють (генерують) власні ідеї її вирішення.

Навчальна дискусія поступово входить у практику нашої школи. У навчальних закладах західного світу вона давно й успішно забезпечує хороші результати там, де інші методи виявляються менш ефективними. Суть даного методу полягає в обміні погляда-

ми з конкретної проблеми, створенні ситуації пізнавального спору. Для такого спору використовуються факти боротьби різних наукових точок зору з тією чи іншою проблемою. Наприклад, учні висловлюють різні думки щодо причин виникнення вірусів, різні концепції роботи з текстовим процесором. Ситуація протилежних думок, наукової суперечки мимоволі привертає їхню увагу до теми. На цій основі виникає більший інтерес як до теми, так і до процесу учіння. Крім того, за допомогою дискусії учні набувають нових знань, вчать їх відстоювати, стверджуються у власній думці. Важливою умовою ефективності навчальної дискусії є попередня змістовна підготовка, яка полягає в накопиченні необхідних знань з теми дискусії, а також формальна підготовка — у формі викладу цих знань. Без цього дискусія стає безпредметною, беззмістовною, заплутаною і суперечливою. Дискусію застосовують при вивченні всіх навчальних дисциплін, починаючи із школи другого ступеня, а повного обсягу її використання досягають у старших класах. Учні вчать мистецтву ведення дискусії.

2. Методи стимулювання обов'язку і відповідальності: роз'яснення значимості навчання, пред'явлення навчальних вимог, заохочення й осудження в навчанні.

Роз'яснення значимості навчання — метод стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів з метою роз'яснення цілей, як особистих, так і суспільних. Важко формувати в учнів значимість успішного навчання з усіх предметів. Якщо школярі розуміють значення засвоєння навчальних предметів, наближених до профілю майбутньої спеціальності, то значення засвоєння інших предметів їм необхідно роз'яснювати.

Пред'явлення навчальних вимог. Метод пред'явлення навчальних вимог до учнів визначається критеріями оцінки знань з усіх предметів, правилами внутрішнього розпорядку, Статутом школи. Слід мати на увазі, що постановка навчальних вимог повинна поєднуватися з методами привчання учнів до виконання навчальної роботи, навчальних вимог. Відсутність таких навичок може викликати відставання школярів у навчанні, порушення дисципліни, а за ними — негативне ставлення до навчання.

Заохочення й осудження в учінні. Метод заохочення учнів застосовується з метою підтримки і розвитку позитивних засад у їхній поведінці, навчальній діяльності. Головну роль відіграє оцінка учня за успіхи чи недоліки, але чималої ваги набуває й усне схвалення чи осуд педагога. Застосування осудження чи інших видів покарання є винятком у формуванні мотивів учіння і застосовується у вимушених ситуаціях.

Мотивація на початку уроку

На початку уроку варто заохочувати учнів до того, щоб вони самі окреслювали власні цілі. Досвід свідчить, що люди досягають більшого, ніж запланували, за умови, якщо вони самі зможуть формувати мету. Американський доктор педагогічних наук, співавтор книги «Революція у навчанні» Джаннетт Вос на початку уроку рекомендує проводити гру «Станція ДЧЦМЗ» — щоб зосередитися на запитанні «Для Чого Це Мені Знадобиться?». Ця гра дає можливість учням розказати один одному і вчителю, що вони сподіваються одержати від цього заняття (теми), нинішнього дня чи навчального року. Зосередитися учням на своїй меті допоможе простий список питань:

1. Мета...
2. Засоби та умови (Які засоби є в розпорядженні? Як я можу їх використати? Що мені ще знадобиться додатково?)
3. Зобов'язання (чи прагну я докласти всіх зусиль для досягнення мети?)
4. Дії (перший крок..., другий крок..., третій крок...)
5. Можливі перешкоди (їх передбачення).
6. Спостереження та контроль (як себе проконтролювати?)
7. Підтримка (чи потрібна?)
8. Перевірка (чи потрібно щось змінити, щоб досягти мети?)
9. Самооцінка (наскільки мені вдалося досягти мети?)

Крок 4 «Рояль в кущах» або домашні заготовки

Ідеальний урок — це той, на якому вчитель нічого не робить. Не поспішайте звинувачувати вчителя в лінощах або некомпетентності. Зовні це дійсно виглядає майже як «нічого не роблення». а насправді такому уроку передує величезна підготовча робота. чим ретельніше був розроблений урок, чим більша підготовча робота була виконана, тим легше і приємніше проходить саме сорокап'ятихвилинне дійство.

Причому працювати не обов'язково в ніч перед уроком (вигадуючи нові технології, які вже вигадані й упроваджені ким-небудь), дещо цілком можна зробити і на канікулах. Після цього ви самі собі сорок разів скажете «спасибі» й будете дуже задоволені своєю працьовитістю. До таких домашньо-канікулярних заготовок належить пізнавальна модель предмета, що вивчається, а також асоціативні схеми тем або уроків.

Модель майбутніх знань

Можна скласти пізнавальну модель предмета, що вивчається, і на початку уроку видати її всім учням. Модель дозволить кожному учню отримати цілісне уявлення про предмет, що вивчається. Методика роботи в цьому випадку припускає штрихування різними кольорами тих елементів моделі, які, з погляду учня, йому зрозумілі, осмислені, засвоєні. Наперед обговоріть, якими кольорами користуватимуться ваші підопічні, скажімо, червоний — «усе зрозуміло», оранжевий — «майже все зрозуміло», жовтий — «50х50», зелений — «дещо зрозуміло», блакитний — «soгу, нічого не зрозуміло». Кількість колірних позицій, які будуть вам підказувати, що треба повторити або пояснити ще раз (два або три), залежить тільки від вашої фантазії й особливостей предмета викладання.

Модель «майбутніх знань» може включати необхідні поняття, принципи, процеси, змістовні елементи, провідні ідеї, факти й осіб. Модель «майбутніх знань» також бажано зробити на великому аркуші ватману і вивісити на стенді в кабінеті, вона виконуватиме роль стрижня, каркаса предмета. Подібну модель можна скласти і для окремо взятої теми або уроку.

Асоціативні схеми

Традиційно вважається, що новий матеріал краще запам'ятовується, коли він занотований. Але сучасні дослідження вчених доводять, що звичайне нотування — слово за словом, речення за реченням, тобто інформація, яка розташована лінійно або стовпчиками, не зберігається у мозку. Мозок запам'ятовує інформацію тоді, коли вона має вигляд певних моделей, схем та асоціацій. Тому не записуйте, а малюйте асоціативні схеми.

Основні принципи створення асоціативних схем такі:

Уявіть, що мозкові клітини — наче деревця, на гілках яких зберігається тематично споріднена інформація. На аркуші паперу спробуйте накреслити основні моменти будьякої теми у формі дерева.

1. Починайте схему в центрі аркуша з головного елемента, найкраще символа, від якого розгалужуються інші елементи.
2. Записуйте тільки одне слово чи символ на позначення одного пункту, який хочете запам'ятати, одну головну тему для кожної гілки.
3. На ту саму гілку помістіть споріднені пункти, наче промені сонця.
4. Для подібних тем беріть олівці чи маркери одного кольору.
5. Малюйте стільки малюнків і символів, скільки зможете.
6. Коли закінчите малювати одну розгалужену гілку, обмалюйте її різнокольоровою лінією.

Регулярно доповнюйте кожну схему. Легше починати із загального, а далі побудувати асоціативну схему, переходячи до конкретного, коли довідаєтесь щось нове з тематики.

Влаштуйте конкурс на кращу схему з номінаціями — «Найяскравіша», «Найакуратніша», «Найбільш творча», «Містер суперсхема» і т. д. Але тільки для себе чітко розставте пріоритети: основне — знання, а конкурс тільки для того, «щоб примусити коня пити».

Дослідження проведені Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) показують, можна різко збільшити процент засвоєння матеріалу, вплинувши не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю, дії, практику. Результати цих досліджень були відображені в схемі, що отримала назву „Піраміда навчання” або «Піраміда сприйняття різних методів навчання»

З піраміди видно, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5%, читання – 10%), а найбільших – інтерактивного (дискусійні групи – 50%, практика через дію – 75%, навчання інших чи негайне застосування – 90%). Це, звичайно, середньостатистичні дані, і в конкретних випадках результати можуть бути дещо іншими, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог.

Українські педагоги-дослідники О.Пометун та Л.Пироженко наводять приклад, що наш мозок схожий на комп'ютер, а ми – його користувачі. Щоб комп'ютер працював, його потрібно ввімкнути. Так само потрібно «ввімкнути» і мозок учня. Коли навчання пасивне, мозок не вмикається. Комп'ютер потребує правильного програмного забезпечення. Аналогічно, наш мозок повинен пов'язати те, що нам викладають, з тим, що ми вже знаємо і як ми думаємо. Коли навчання пасивне, він не простежує ці зв'язки і не забезпечує повноцінне засвоєння. Нарешті, комп'ютер не може зберегти інформацію, якщо вона не оброблена і не «закріплена» за допомогою спеціальної команди. Так само наш мозок повинен перевірити інформацію, узагальнити її пояснити її комусь для того, щоб зберегти її в банку пам'яті. Коли навчання пасивне, мозок не зберігає те, що було представлено.

Крок 5 Вивчення основних понять та пояснення нової теми

Різні методи навчання

Сучасні дослідження в галузі освіти доводять, що традиційне навчання з найпоширенішими лекційними та запитальними методами не підходять більшості учнів. Учні порізному сприймають, обробляють, відтворюють, класифікують та застосовують знання. Одні відчують глибоко, а інші осмислюють. Чутливі отримують інформацію через органи чуття, а ті, хто осмислюють, підходять до всього логічним шляхом. Одні спочатку вивчають ситуацію, а потім самі пробують з'ясувати суть проблеми, а інші відразу, довго не замислюючись, починають щось робити, бо хочуть відразу випробувати на собі, засвоїти нові знання. Кожен спосіб сприйняття знань та інформації має свої переваги та недоліки. Тому навчання має бути пристосоване до індивідуальних потреб різних учнів. Це вимагає від учителя різноманітних підходів у навчанні. Від уроків, де в центрі уваги знаходиться вчитель, слід переходити до уроків, де учні самі доходять висновків з допомогою вчителя.

Пояснення нової теми

Розглядаючи класичну форму подачі нового матеріалу, в якій головну скрипку грає вчитель (розповідь, лекція), то слід вирішити, як примусити у цей момент учня як мінімум не відволікатися, а як максимум — слухати. В. М. Лізинський у книзі «Прийоми і форми навчальної діяльності» пропонує такі прийоми активізації пізнавальної діяльності:

1. Учні по ходу пояснення нового проблемного матеріалу не ведуть конспект, а записують питання, що виникають, за найцікавіші з яких виставляються оцінки.
2. У процесі пояснення нового матеріалу треба виписувати всі вивчені та нові поняття.
3. У процесі пояснення нового матеріалу пропонується скласти опорний конспект.
4. У процесі пояснення вчитель через кожні декілька хвилин задає цікаві короткі задачі й завдання на розуміння, пояснення і застосування.
5. До пояснення учні списують з дошки таблицю, яку вони повинні заповнити в процесі пояснення.

Спробуємо оцінити рекомендації пана Лізинського з погляду проведення реального уроку в реальному житті. Питання — це добре, це як мінімум свідectво того, що вчителя слухали. Але питання виникатимуть тільки в тому випадку, якщо розповідь учителя або буде дуже цікавою (не тільки в значенні виконання, але і в значенні фактажу), або зачіпатиме актуальну тему. Виписувати поняття — це теж добре, але нудно. До цієї ж категорії належить заповнення таблиці. Складати опорний конспект — ідея чудова, але це робота не для всіх. Треба дуже багато працювати в цьому напрямі, тобто не тільки навчити, але й регулярно вдосконалювати навички складання опорних конспектів (або структурнологічних схем). А ось перемежати пояснення короткими задачами і завданнями на розуміння і пояснення — це дійсно ефективно.

Заглянемо ще раз у книгу В. М. Лізинського, і буде чудово, якщо хтось візьме на озброєння рекомендації автора. Перед поясненням нового матеріалу автор пропонує: *«На початку уроку за підручником протягом 15 хвилин скласти на вибір змістовний план, тези, планконспект, відповіді на питання за параграфом або матеріалом, який учитель пояснюватиме на уроці. При цьому заповнення плану робиться так, щоб залишилися великі поля (одна третина аркуша). Після цього протягом 20 хвилин учитель пояснює новий матеріал, а учні виписують на поля ті думки і міркування, які відкрилися їм у ході розповіді вчителя. На третьому етапі уроку учні протягом 7–8 хвилин вносять цікаві доповнення до пояснення вчителя».*

Вивчення основних понять нової теми

Неокласика

Уже кожен педагог зрозумів, що сучасне навчання вимагає якомога більшої та активної участі учнів у навчальному процесі. Навіть коли мова йде про класичні напрями діяльності вчителя, важливо, щоб учні мали активну роль у сценарії уроку. З цієї точки зору пропонуємо варіанти вивчення понять нової теми. Оскільки на уроці учні працюють на рівних з учителем засадах, то, мабуть, такий підхід можна назвати «неокласика». Дійсно, в цих методичних прийомах принципово немає нічого революційного та нового, але учень уже не є пасивним споживачем знань.

Три-п'ять хвилин кожного уроку вчитель приділяє осмисленню понять нової теми, які завжди виписуються на дошці.

Для роботи над поняттями можна використовувати невеликі структурнологічні схеми — «павучки». Слово обводять овалом і до нього підбирають ключові слова, які характеризують ці поняття. Ці слова утворюють «ніжки павучка». «Павучки» використовуються для усної зв'язної мови, характеристики понять.

Кросворд

Вивчати новий матеріал можна із допомогою кросворду. Декілька груп учнів на підставі вивчених тем заповнюють кросвордну сітку, при цьому може бути закладене одне слово або ціле речення. Завдання полягає в тому, щоб на підставі заповненого кросворду, користуючись підручником або без нього, учні інших груп (кросворди передаються по колу) знайшли пояснення названих проблем, дали формулювання понять, назвали імена учасників подій.

Так само використовується і класичний спосіб, коли наочний кросворд (або сканворд) не заповнений і необхідно з допомогою підручника і довідників або без них заповнити порожні клітинки.

Поради Конфуція (2500 років тому)

- Поеднувати нові ідеї зі старими перевіреними концепціями.
- Вчитися тільки через діяльність.
- Використовувати навколишній світ як клас для навчальних занять.
- Використовувати в навчанні та викладанні музику та поезію.
- Поеднувати фізичну працю з розумовою діяльністю.
- Навчатися того, як треба вчитися, не обмежуючись тільки навчальними фактами.
- Пристосовуватися до індивідуальних потреб учнів із різними стилями навчання.
- Формувати моральні цінності та ввічливість.
- Створювати всім рівні можливості.

Крок 6 Робота в групах

Вчи інших!

Головна теза основи сприйняття різних методів навчання — «Вчи інших!».

Із цього приводу професор нейроанатомії, відомий дослідник мозку з Каліфорнійського наукового центру маріан Даймонд ще в 1990 році рекомендувала: «Я прагну представити концепцію, за якою кожен може бути вчителем. Кожен повинен бути точним, як учитель, коли йдеться про факти, і водночас творчим, щоб у майбутньому спрямовувати ідеї в нове русло. Коли ми довідуємося про щось нове, варто озирнутися довкола, аби знайти іншу персону, щоб поділитися з нею інформацією. Завдяки цьому “асоціативна кора” нашого мозку створює нові ідеї».

Чи існує зв'язок між «навчанням інших» і груповою роботою? Існує! адже суттю групової роботи і є «навчання інших». Групова робота — це спосіб спільного розв'язання проблем.

Організація роботи в групах

Як сформувати групу? Роботу в парах учителі часто називають груповою роботою. Дійсно, у парах легше, ніж поодиноці, щонебудь обговорити і пригадати, і випробувати на міцність той або інший варіант свого розуміння. але двоє можуть запросто посваритися, і подальша робота зайде в тупик.

Інша справа, коли поряд третій. Якщо двоє не порозумілися, то у третього з'являється можливість побачити, на чієму боці правда, і вплинути на думки сперечальників. От чому двоє — це мала група, але не та мала група, в якій природним чином складаються учнівські обговорення, розуміння, відкриття. У групі може бути від трьох до восьми учнів, але деякі педагоги вважають, що оптимальний варіант — група із шести чоловік. І пояснюють свій вибір тим, що, якщо обговорення в малій групі «зашкалило», то у кожного із шістьох є можливість знайти однодумців і тимчасово об'єднатися або в пару, або в трійку. Підкреслимо, що ці пари і трійки — тимчасові, ситуаційні й добровільні. Роботу всієї малої групи вони не руйнують, а вибудовують.

Вважається, що ділити клас на групи можна тільки двома способами: за вказівкою вчителя (авторитарно) або за бажанням самих учнів (нібито демократично). Обидва способи розподілу можуть супроводжуватись обуреннями, зтяжними сперечаннями, «розбираннями», склоками і навіть демонстративними відмовами працювати. Є третій спосіб об'єднання в команди — за якоюнебудь випадковою ознакою. В іграх такий розподіл називається жеребкуванням. Найпростіше і безвідмовне жеребкування — за лічилькою. Існує багато способів поділити на команди без склок (за абеткою не тільки прізвищ, але й імен, і навіть побатькові; за розрізаними листівками, датами або місяцями народжень і т. д.). Скористайтеся фантазією дітей, і прямо на уроці запитайте: «а як нам справедливо поділитися на три (чотири або п'ять) команд?» Напевно, після невеликої заминки учні запропонують цікаві варіанти об'єднання в команди.

Тепер про найскладніше і найважливіше — про **завдання для команд**. Завдання мають бути простими, здійснимими, але цікавими. Як говорив канадський педагог Ашлі Монтагю: «У навчанні важлива методика, а не просто набір знань. Важливо те, що вдається витягнути з учня, а не те, чим його заповнити».

Як розподілити обов'язки в групах? Ніхто не обмежує фантазію вчителя в тому, які ролі запропонувати учням під час роботи в групах. Ймовірно, основним критерієм кількісного і якісного складу групи буде список завдань (залежать від теми уроку), які слід виконати групі. але дуже важливо, щоб жодна дитина не залишилася без «посади».

1. Посильний. Роль посильного — це як чемодан з подвійним дном. Учням здається, що посильному потрібно лише підійти, узяти і принести завдання. Цю роль не бояться навіть «найулюбленіші» й «золоті» діти. а насправді посильному треба зрозуміти інструкцію, запам'ятати її і пояснити іншим. а це не так і просто.

2. Командир (організатор). Підтримує порядок, організовує роботу в групі, стежить за часом обговорення, збирає ідеї, дає можливість кожному висловитися. Зібраність, відповідальність і толерантність — це якості, які повинні бути в організатора.

3. Секретар. Записує основні ідеї під час обговорення, здає роботу групи (якщо вона виконується письмово). чіткий почерк, навички грамотного листування, здібності до оформлювального стилю.

4. Доповідач. «Золотий голос» групи, інтелектуальність, кмітливість, грамотна мова; представляє під час загального обговорення відповідь групи, відповідає на додаткові питання аудиторії.

5. Спостерігач. Бере участь в обговоренні нарівні з іншими, критично оцінює ідеї. Виконує роль рефері, спостерігає за ефективністю спілкування в групі.

Кожен учасник групи повинен:

- Брати активну участь у роботі групи.
- Вміти вислухати кожного, поважати думку інших.

Завдання вчителя під час групової роботи

1. Підготувати навчальні матеріали і виробити підходи до навчання.
2. Стисло викласти основний зміст уроку.
3. Створити та організувати групи.
4. Ознайомити учнів із тим, як потрібно працювати в групі (розподілити ролі, функції).
5. Пояснити правила поведінки в групі:
 - Що вимагається від учнів — повага один до одного; толерантність до іншої думки; вміння слухати один одного.
 - Навести приклад робочої обстановки у класі.
6. Дати вказівки, стежити за тим, щоб усі члени групи виконували свої обов'язки.
7. Слухати дискусії, ставити запитання, допомагати.
8. Допомагати зрозуміти навчальний матеріал.
9. Допомагати учням у самооцінюванні, з'ясувати, чи досягли вони мети, підказати, як можна поліпшити результати своєї праці.
10. Оцінити результати роботи групи та внесок кожного в реалізацію проекту чи виконання завдання.

Дії вчителя під час роботи груп

1. Стежити за діяльністю учнів. Учитель переходить від групи до групи і бачить, хто що робить у групі. Це вимагає відповідальності від учнів і дає змогу вчителю втручатися в дії групи, якщо це потрібно.
2. Учитель допомагає у поясненні вимог, умінь, запитань, відповідей на запитання. Якщо необхідно, натякає групі на розв'язок завдання, але передусім учні повинні покладатися один на одного, виробляти вміння співпраці. Втручання — тільки у крайньому випадку!
3. Учитель оцінює наслідки дослідження й сам процес заняття в групах. Учитель оцінює учнів, учні — самі себе та один одного в групі.
Узагальнення — учитель формулює висновки.
Підбиття підсумків. Потрібно оцінити, наскільки старанно виконано завдання та які наслідки співпраці (з'ясувати, що вдалося групі, що можна поліпшити).

Крок 7. Узагальнення та систематизація. Рефлексія

Узагальнення та систематизація знань

Узагальнення — це метод наукового пізнання, за допомогою якого фіксуються загальні ознаки та властивості певного класу об'єктів та здійснюється перехід від одичного до особливого та загального, від менш загального до більш загального.

Узагальнення будь-якого рівня тісно пов'язане з систематизацією.

Систематизація – це розумова діяльність, у процесі якої знання про об'єкти і явища навколишнього світу організовуються в системи, які відображають реально існуючі, природні.

Розрізняють наступні етапи узагальнення і систематизації знань.

1. Первинні узагальнення. В результаті цього процесу в пам'яті учнів утворюються загальні уявлення про предмети і явища.

2. Локальні (часткові), або понятійні. Основним напрямком вчення з метою засвоєння понять є розкриття причинно-наслідкових і інших зв'язків у вивчених об'єктах, виявлення їх внутрішньої сутності.

3. Міжпоятійні (або поурочні) узагальнення і систематизація, які заключаються у визначенні між вивченими поняттями загальних і суттєвих признаков і властивостей, в переході від менш загальних до більш загальних понять, в об'єднанні засвоєних понять в системи, в розкритті зв'язків і відношень між елементами даної системи, розміщення їх у визначеному порядку і раціональній послідовності.

4. Тематичні узагальнення і систематизації повинні забезпечити засвоєння цілої системи або циклу понять, вивчених на протязі певного часу, які складають зміст розширених розділів програми.

5. Підсумкові узагальнення і систематизації служать для встановлення зв'язків і відношень між системами знань, засвоєними в процесі оволодіння цілим курсом, засвоєння цілісної системи знань по окремим галузям науки. Уроки підсумкових узагальнень і систематизації проводяться в кінці вивчення того чи іншого навчального курсу. Для систематизації добираються основні положення, ідеї, теорії, які характеризують загальні закономірності історичного розвитку природи і суспільства.

6. Міжпредметні узагальнення і систематизації здійснюються по ряду близьких предметів (наприклад, математики, фізики, хімії і інші).

В узагальненні і систематизації знань особливу роль відіграють графічні зображення, які є опорою абстрактних міркувань, засобом що надає ситуації виразності, чіткості, конкретності, заощаджує час і полегшує розумову діяльність учнів.

Графічні зображення розвантажують від читання довгих словесних описань, одноманітних записів, дають змогу швидко збагнути суть завдання, встановити необхідні зв'язки і відношення для його розв'язання, а також побачити зв'язки і відношення між поняттями, закономірностями, явищами. Осмислити суть систематизації знань допомагають учням спеціальні картки-завдання, правила-орієнтири, алгоритми, узагальнюючі схеми, таблиці.

Систематизуючі таблиці виконують ілюстративні, інформаційні, довідкові, навчальні та виховні функції. Використовуючи їх, зручно ілюструвати узагальнення окремих факторів, властивостей, послідовність кроків (дій), міркувань (побудов), розглядати всі можливі випадки, простежувати зв'язки, залежності, закономірності.

Виділення різними кольорами, шрифтами всього, на що необхідно звернути особливу увагу, допомагає кращому запам'ятовуванню, осмисленню суті. Це значно скорочує час засвоєння значної за обсягом інформації, сприяє розширенню знань і поліпшенню їх якості. Таблиці можуть бути і зразком для складання дома аналогічних. Виготовлення таблиць, схем алгоритмів на папері великого формату – це добра наочність при систематизації та узагальненні знань. Такі таблиці можна заповнювати поступово в процесі вивчення теми.

Рефлексія в навчанні

Рефлексія в навчанні — миследіяльний або чуттєвопереживаючий процес усвідомлення людиною своєї діяльності.

Методика організації рефлексії на уроці:

- Зупинка предметної діяльності.
- Відтворення послідовності виконаних дій.
- Аналіз послідовності та змісту дій.
- Формулювання результатів.
- Перевірка гіпотез у наступній діяльності.

У результаті навчальної діяльності учень набуває досвіду, який трансформується в знання. Ці знання відрізняються від первинного інформаційного середовища, в якому відбувалась ця діяльність. Основними відмінностями «знаннєвого» продукту учня є засвоєні ним способи діяльності, розуміння суті середовища, що вивчається, самовизначення відносно неї та особистий інформаційний приріст знань учня.

Методичні прийоми проведення рефлексії

Важливо, щоб до процесу рефлексії були залучені й учні, і вчитель. У випадку неучасті кого-небудь із суб'єктів процесу навчання в процесі рефлексії весь механізм виявляється неефективним.

Рефлексія може бути здійснена в усній або письмовій формі. При цьому вона має різне смислове призначення.

Усна рефлексія

Усна рефлексія має на меті обнародування власної позиції, її співвіднесення з думками інших людей. Часто школярі говорять про те, що вираження своїх думок у формі оповідання, діалогу або питань допомагає прояснити деякі значимі проблеми.

Письмова рефлексія

Форми письмової рефлексії: "есе", "бортовий журнал", "щоденник", "синквейн", "портфоліо". Це вид діяльності, який вимагає значної підготовки.

Кінцевим етапом рефлексії є аналіз отриманих результатів учителем і практичні висновки на підставі цього аналізу:

Крок 8. Домашні завдання

Домашнє завдання: задавати чи ні?

Який припустимий обсяг і час, витрачений на виконання домашнього завдання?

Як домашнє завдання впливає на кінцевий результат або на процес навчання?

Всім однакове або кожному з урахуванням індивідуальних особливостей?

Цими питаннями опікувалося не одне покоління педагогів, але після бурхливих дискусій і тихих експериментів висновок однозначний — домашньому завданню бути!

Цілі, диференціація

Домашнє завдання — особливий вид самостійної роботи, тому що ця робота виконується без безпосереднього контролю вчителя.

Якщо домашнє завдання зробити диференційованим, то процес навчання в цілому стане більш ефективним. Від учителя подібна диференціація вимагає значних тимчасових витрат для їхньої підготовки, однак сприяє усуненню перевантаження учнів домашньою роботою. Це означає й скорочення обсягу завдань, і збільшення кількості днів на їхню підготовку, й індивідуальну роботу з учнями щодо підвищення темпу їхньої розумової діяльності.

Диференціюючи домашні завдання, учитель може ставити перед собою такі цілі:

заповнити пробіл у знаннях якого-небудь учня (у цьому випадку завдання індивідуальне);

підготувати учнів до вивчення нового навчального матеріалу;

надати групі учнів допомогу під час виконання домашнього завдання (можна дати картку-підказку, що включає довідковий матеріал: правило, рисунок, схему, додаткові питання);

розширити й поглибити знання, уміння й навички з досліджуваної теми.

Проблема диференційованого контролю знань — одна з найбільш складних у педагогічній практиці. Необхідно, щоб оцінка знань учнів, з одного боку, суворо відповідала рівню знань, а з іншого боку — відображала реальний прогрес кожної дитини у розвитку й рівні знань, умінь, навичок. Дуже важливо, щоб оцінка була «справедливою» в очах дитини та її оточення.

Рівні диференціації

Організація процесу диференціації може бути різноманітною, наприклад учитель одночасно задає домашнє завдання двох або трьох рівнів. Так, А. А. Гін пропонує:

Перший рівень — обов'язковий мінімум. Головна властивість цього завдання: воно має бути абсолютно зрозуміло й посилено будь-якому учневі, за навчання якого ви беретеся. Підкреслимо слова «за навчання якого ви беретеся», тому що цілком можлива ситуація, коли чесніше за все сказати собі: цього учня я навчити не зможу — і, відповідно, не мучитися самому й не мучити його.

Другий рівень завдання — тренувальний. Його виконують учні, які бажають добре знати предмет і без особливих труднощів освоюють програму. На розсуд учителя ці учні можуть звільнитися від завдання першого виду.

Третій рівень - це творче завдання. Використовується вчителем залежно від теми уроку, підготовленості класу. Зазвичай воно виконується на добровільних началах і стимулюється вчителем високою оцінкою й похвалою. Діапазон творчих завдань широкий. Наприклад, учням пропонується розробити:

- 1) частівки, байки, казки, фантастичні оповідання з навчальних тем;
- 2) чайнворди, кросворди і т. п.;
- 3) тематичні збірники цікавих фактів, прикладів і задач;
- 4) збірники анотацій на статті з обраної теми;
- 5) навчальні комікси;
- 6) плакати — опорні сигнали.

Подача домашнього завдання може бути нестандартною. Привнесення в цей процес якоїсь загадки або таємниці не тільки підвищить інтерес до нього, але й перетворить обов'язковий «нудний» елемент освіти на гру.

Самоаналіз та аналіз уроку

Для чого аналізується урок?

Відповісти на це питання не так просто, хоча б тому, що існує безліч видів аналізу, і в кожного своя мета.

Аналіз – логічний прийом пізнання, що представляє собою уявне розкладання предмету (явища, процесу) на частини, елементи або ознаки, їх зіставлення і послідовне вивчення з метою виявлення істотних, тобто необхідних і певних якостей і властивостей. Він необхідний для: підвищення якості навчання; поліпшення процесу викладання; осмислення вчителем сукупності власних теоретичних знань, способів, прийомів роботи в їх практичному заломленні у взаємодії з класом і конкретними учнями; для оцінки своїх слабких і сильних сторін; визначення резервів, що не реалізуються, уточнення індивідуального стилю діяльності.

Аналіз уроку як процес усвідомлення і самопізнання формує в учителя аналітичні здібності, розвиває інтерес і визначає необхідність вивчення проблем навчання.

Самоаналіз уроку

Яке місце уроку в темі, розділі, курсу? Його зв'язок із попередніми уроками?

Які особливості класу були враховані під час планування уроку?

Які завдання мали вирішувати на уроці? Чим обґрунтовувався вибір завдання?

Чим обґрунтовувався вибір структури й типу уроку?

Чим обґрунтовувався вибір змісту, форм і методів навчання (по етапах уроку)?

Які умови (навчально-матеріальні, гігієнічні, морально-психологічні, естетичні й тимчасові) були створені на уроці?

Чи були відхилення від плану уроку? Чому? Які саме? До чого вони призвели?

Як можна оцінювати результати уроку? Чи вирішені його завдання? Чи не відбулося перевантаження учнів?

Які висновки на майбутнє можна зробити з результату уроку?

Аналіз уроку

Спостереження та аналіз уроку — це складний процес, який вимагає певних знань, умінь і навичок тримати в полі зору всі сторони навчально-виховної діяльності. Побачене необхідно одночасно осмислити й оцінити з позицій доцільності рішень у певних обставинах, намітити рекомендації тому, хто проводить урок.

Для формування висновків і рекомендацій треба готуватися, спеціально вивчаючи при цьому документи планування та готуючи протоколи спостереження до його початку.

Аналіз уроку може бути повним або частковим. За повного аналізу охоплюються всі його компоненти, нюанси і весь зміст уроку. Предметом часткового аналізу є окремі компоненти уроку, наприклад: величина і динаміка фізичних навантажень, використовувані вчителем методи та методичні прийоми, поведінка учнів, поведінка вчителя, прийоми активізації діяльності учнів тощо.

Повний аналіз уроку може переслідувати різну мету, а саме:

виявлення його позитивних сторін і похибок (щоб закріпити перші та усунути другі);

контроль діяльності вчителя та інспектування;

вивчення досвіду роботи вчителів;

оцінка рівня професійної майстерності вчителя тощо.

«Сучасний урок - це урок, на якому вчитель викладає новий матеріал зрозуміло й доступно».

«Сучасний урок - це веселий, пізнавальний, цікавий, неважкий урок, на якому вчитель і учень вільно спілкуються».

«Сучасний урок - це урок, на якому не доводиться робити щораз те саме, це різноманітний урок».

«Сучасний урок - це урок, на якому вислуховують будь-яку твою думку, урок, де людина учиться бути людиною».

«Сучасний урок - це урок, на якому почуваш себе впевнено».

«Сучасний урок - це урок без стресів».

Так висловилися про сучасний урок учні школи №27 м. Дніпропетровськ.

Вимоги до сучасного уроку:

1. Урок має бути спрямований на високі кінцеві результати, на підвищення якості й ефективності навчання, на всебічний розвиток особистості.

2. Урок — відносно самостійна ланка у системі навчання.

3. Урок будується як цілісна система взаємодії вчителя та учнів на основі співробітництва.

4. Урок будується на основі:

- програмних вимог;
- врахування можливостей учнів;
- врахування можливостей учителя, його творчого потенціалу.

5. Кожен урок повинен мати точне дидактичне призначення:

- засвоєння нових знань;
- формування нових умінь і навичок;
- перевірка навчальних досягнень учнів;
- аналіз контрольної роботи;
- узагальнення і систематизація вивченого;
- розвитку мови;
- комбінований;
- урок-лекція, урок-семінар, урок-диспут та ін.

6. На уроці мають комплексно вирішуватися завдання освіти, виховання і розвитку.

7. Урок повинен мати раціональну структуру.

8. На уроці необхідно застосовувати різноманітні форми і методи навчання, інноваційні технології, спрямовані на індивідуалізацію і диференціацію навчання.

9. Необхідно забезпечувати здійснення міжпредметних зв'язків.

10. Учитель повинен розвивати навчально-пізнавальну діяльність учнів і керувати нею, здійснюючи стимулювання, організацію, контроль, оцінку діяльності, озброювати учнів прийомами самостійної роботи.

11. Для проведення уроку необхідно створити відповідні матеріальні, морально-психологічні, гігієнічні, естетичні умови.

12. Урок проводиться за планом – творчим документом учителя.

13. Учитель має проаналізувати хід і результати уроку.

Загальна схема уроку

Дидактична задача	Зміст діяльності	Умови одержання позитивних результатів
I. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЧАТКУ УРОКУ		
Підготовка учнів до початку уроку	Привітання, перевірка присутніх і готовності	Вимогливість, зібраність, доброзичливість, відсутність багатослів'я, чітко виражена волеспрямованість
II. ПЕРЕВІРКА ВИКОНАННЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ		
Виявлення правильності та усвідомленості виконання д/з, прогалин	Виявлення рівня знань учнів, визначення типових недоліків, шляхи їх ліквідації	Оперативність вчителя, використання раціональних прийомів перевірки д/з
III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ		
Глибока всебічна перевірка знань, умінь, навичок, які будуть необхідні при вивченні матеріалу даної теми	Перевірка повноти, системності і міцності знань, дієвості умінь і навичок	Постановка додаткових запитань, рецензування відповідей учнів, ущільнена фронтальна бесіда
IV. ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО ЗАСВОЄННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ		
Підготовка учнів до того виду навчально-пізнавальної діяльності, який буде домінувати при освоєнні нового матеріалу	Повідомлення теми, задач уроку. Мотивація вивчення даного матеріалу	Вміння вчителя визначити дидактичну мету уроку, вмотивовано зацікавити навчальним матеріалом. Можуть бути наявними проблемні запитання
V. ЗАСВОЄННЯ НОВИХ ЗНАТЬ		
Сформованість учнів конкретних уявлень про вивчаючі факти, явища, процеси; їх суть, зв'язки	Повідомлення вчителем нового матеріалу, сприйняття, усвідомлення, узагальнення, систематизація, конкретизація	Опора на життєвий досвід учнів, індивідуальний підхід, оперування засвоєним змістом
VI. ПЕРВИННА ПЕРЕВІРКА РОЗУМІННЯ УЧНЯМИ НОВОГО МАТЕРІАЛУ		
Встановлення рівня свідомого засвоєння учнями нового матеріалу.	Перевірка учителем повноти, глибини, міцності засвоєння нових знань.	Використання вчителем питань, які вимагають розумової та практичної активності, постійне звертання до класу, усунення прогалин
VII. ЗАКРІПЛЕННЯ НОВИХ ЗНАТЬ		
Організація діяльності учнів з отримання научних знань	Діяльність учнів з відтворення змісту, виділення суттєвих ознак; аналіз, синтез, конкретизація	Включення учнів в діяльність по відтворенню та оперуванню знаннями. Вправи, виконання яких вимагає використання отриманих знань. Опрацювання відповідних умінь, навичок
VIII. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ		
Аналіз успішності, опанування знаннями і способами діяльності. Виявлення типових недоліків у знаннях, уміннях, навичках	Загальна характеристика роботи класу, оцінка навчальних досягнень окремих учнів. Розкрити недоліки, показати шляхи їх подолання	Уміння визначати ступінь засвоєння навчального матеріалу. Короткість і ємність аналізу дій учнів
IX. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ		
На основі виявлених результатів засвоєння нового матеріалу дати д/з	Повідомлення д/з, інструктаж його виконання.	Уміння дати рекомендації щодо виконання д/з.

Конструктор уроку

Основні етапи уроку	Форми та методи роботи	Приклади нетрадиційних прийомів
Перевірка домашнього завдання	<ul style="list-style-type: none"> • тестові завдання; • самоперевірка за еталоном; • програмоване опитування; • індивідуальне опитування; • фронтальна бесіда 	Інтелектуальна розминка; ігри «Вірю — не вірю», «Так — ні», «Диктант для шпигуна»; «Знайди помилку», «Світлофор», «Лото» т ін.; щадне опитування, тихе опитування, діалогічна пара, тест-рейтинг, театр «Мім» та ін.
Актуалізація опорних знань	<ul style="list-style-type: none"> • використання тексту підручника, довідників тощо; • схеми, малюнки тощо; • бесіда; • використання методів «мозкового штурму», «асоціювання» тощо. 	«Мозковий штурм», «Асоціативні схеми»
Мотивація навчальної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • зв'язок навчального матеріалу з реаліями життя, показ його практичного значення; • створення проблемної ситуації, для розв'язання якої потрібно засвоїти нове; • вплив на емоційну сферу; • використання яскравих афоризмів, порівнянь, образів; • рольові ігри і т. ін. 	«Дивуй», «Фантастична добавка», «Відстрочена загадка», кросворди, читаємо (використання літер), асоціації на дошці (поняття, квітка і т. д.), «Показуха», «Картинна галерея», «Мозкова атака», класифікація, альтернативи
Вивчення нового матеріалу	<ul style="list-style-type: none"> • методи словесного навчання; • методи наочного навчання; • методи практичного навчання; • методи дослідження 	Кросворди, модель майбутніх знань, асоціативні схеми, кмітливе читання, діалог Рівіна, «На смак і колір», «Сліпий капітан», «Моделі, що ожили», «Пізнайко»
Закріплення нового матеріалу	<ul style="list-style-type: none"> • творчі роботи; • тестування; • вправи; • бесіда; • робота з підручником; • повторення дослідів і т. ін. 	«Крокодил», «Малюнок на скелі», «Фантастичні тварини», ораторські змагання, «Логіка й фантазія», «Машина часу», «На шаховому полі», «Доміно», «Аукціон», «Погоня в лабіринті», «Інтелектуальний тир», тези, есе, «Інтелектуальне лото», «Вузька спеціалізація», «Репортери»
Домашнє завдання	<ul style="list-style-type: none"> • вправи, письмові роботи; • робота з текстом підручника; • вивчення документів; • робота зі словником, довідником; • проведення дослідів; • читання творів і т. ін. 	Творче завдання, «Знайди завдання», «Безпрограшна лоторея», «Ярмарок-продаж», «Вибери сам», одне завдання н двох, «Заздалегідь»

Література

1. Егоров О. Мобильность «мозгового центра»: Методическая служба инновационной школы // Учитель (Россия). – 2000. - №5. – С.30-32.
3. Остапчук О. Шляхи підвищення інноваційного потенціалу методичної роботи // Шлях освіти. – 2002. - №2. – С.9-15.
4. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології у викладанні суспільних дисциплін, - Чернігів – 2002
5. Корнеева Л.И. Современные интерактивные методы обучения в системе повышения квалификации руководящих кадров в Германии: зарубежный опыт // Университетское управление: практика и анализ. - 2004. - № 4(32). - С.78-83.
6. Пометун О., Пирожниченко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання.- К.: Видавництво А.С.К., - 2004,- С.7, 11, 19.
7. Сучасні освітні технології у вищій школі: Матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 1-2 листопада 2007 року): Тези доповідей: У 2 ч. - Ч. 2 / Відп ред. А.А. Мазаракі. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. - 259
8. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект: Посібник для вчителів і студентів. – К.: Видав. "Фенікс", 2006. –. 220 с.